

LA LLENGUA CATALANA AVUI A LA FRANJA DE PONENT

Totes les llengües i dialectes del món tenen un nom, de la mateixa manera que el tenen els indrets i les persones. I aquest nom, a més, ha de ser un gentilici. No tenir-ne, en definitiva, és marca d'un alt grau d'anormalitat. És per això que denominacions com *patois* o *chapurriau* resulten completament ofensives; el castellà *chapurrear* (equivalent del català *xampurrar* o *xampurrejar*) vol dir «parlar malament una llengua», i és evident que qui parla la seua pròpia, sense defectes d'aprenentatge de processament mental o malformacions de l'aparell fonador, la parla bé per definició, sempre i quan no siga allò que anomenem popularment un «malparlat», que també n'hi ha. No deixa de ser significatiu que a Lleó, Astúries i Extremadura també en diguen *chapurriau*, del gallec-portuguès parlat a l'extrem occidental d'aquelles regions.

Segons això, no es pot admetre des del seny altre nom, per al català d'Aragó, que «català»; denominació escaient tant des del punt de vista científic i erudit com des del punt de vista funcional i comunicatiu. *Català*, per bé que pugamolestar alguns, és el nom d'aqueixa llengua romànica, de la mateixa manera que la majoritària d'Aragó es coneix amb el nom de *castellà* per motius històrics i tradicionals, tot i que es realitza en un dialecte particular —el castellà d'Aragó— en moltes coses força distanciat del castellà estàndard i força interferit (o amb un fort substrat) per l'aragonès i, en menor grau, pel català. El català d'Aragó es realitza, segons l'opinió de la dialectologia romànica i com és absolutament lògic, en un dialecte concret, el català occi-

dental. Un dialecte concret, doncs, parlat en un territori políticament i sociològicament de difícil delimitació: la Franja.

La Franja té la forma d'una botifarra que s'estén dels Pirineus al Maestrat. Una botifarra imperceptible, si no és en alguns mapes de colors, generalment lingüístics o comarcals. La Franja no apareix en els mapes polítics, ni en els de carreteres, ni en els físics, climatològics o històrics. No podem observar tampoc la Franja amb els seus límits des d'un avió, ni fotografiar-la des d'un satèl·lit. No és, doncs, la Franja cap realitat humana, econòmica, climàtica o paisatgística definida. Fins i tot el seu nom és controvertit. No vull dir amb això que no hi haja una sèrie de trets comuns a tot aqueix territori, trets principalment culturals i secundàriament econòmics; però això és un mèrit relatiu en un racó de món (l'Europa sud-occidental) on les diferents nacions, llatines i occidentalitzades, presenten un grau d'homogeneïtat considerable. ¿En què es diferencia un portuguès d'un italià d'un català, si no és en la llengua i en quatre característiques més, a finals de segle ja gairebé anecdòtiques?

Tanmateix, la interpretació de la realitat lingüística i cultural de la Franja de Ponent és i ha estat –com a mínim des de començaments de segle– dels temes recurrents de la catalanística. Les contradiccions inherents a la llengua catalana i a la societat que la parla (divisió administrativa, minorització, nomenclatura, diversitat territorial...), la indefinició d'Aragó com a projecte col·lectiu i la fredor de les seues relacions amb el seu veí de Llevant, marcades massa sovint per la ignorància mútua i els malentesos, així com les característiques pròpies d'una zona de frontera o transició, bipolaritzada en definitiva, constitueixen en bona mida les causes d'aquest interès que podria semblar, en una primera lectura, desmesurat per a la modesta extensió, demografia i impacte cultural que tradicionalment ha representat aqueix territori tant per al conjunt de l'àrea lingüística catalana com per a l'Aragó.

Al marge d'algunes polèmiques puntuals, tot sovint expressades en mitjans periodístics, com podria ser la de l'adscripció nacional dels seus habitants (catalans d'administració aragonesa o aragonesos de llengua catalana) o la del nom del conjunt del territori, que n'és subsidiària (Franja de Ponent, franja oriental d'Aragó, Aragó cata-

lanòfon, Aragó català, Catalunya aragonesa, Ratlla d'Aragó...), han estat els aspectes més estrictament lingüístics els que han generat una producció bibliogràfica més constant, centrada sobretot en la descripció dialectològica, encara que amb una presència creixent dels estudis bibliogràfics sobre la producció literària recent. Siga com siga, el fet que en els darrers anys haja aparegut una modesta indústria editorial autòctona, combinat amb l'articulació dels moviments cívics en defensa de l'idioma i amb el creixent interès –conseqüència directa d'aquesta articulació– dels polítics aragonesos, ha provocat l'eixida al mercat de diversos treballs que, gairebé per primera vegada, incideixen decididament en els aspectes socials i d'ús de la llengua.

Els canvis sociolingüístics operats en els darrers anys, especialment la conscienciació idiomàtica d'algunes administracions municipals i l'entrada del català a l'ensenyament, han provocat, a més, una modificació constatable en l'actitud de molts parlants respecte a la seua llengua. D'altra banda, el fet que la Franja haja patit tot un seguit de transformacions i problemes que l'han posada, entre altres coses, en el punt de mira de la premsa (agroturisme, política hidrogràfica, mapa sanitari, canvis en els límits diocesans, dèficits endèmics de la xarxa de comunicacions...), ha generat per primera vegada una introspecció dels seus habitants sobre el propi territori. Aquesta, diguem-ne, reflexió col·lectiva arriba en un moment en què la despersonalització i, per damunt de tot, el despoblament i la subsegüent pèrdua de recursos humans i econòmics generen una clara manca d'expectatives de futur en un territori que demana actuacions urgents en tots els nivells. La transició ha acabat a la Franja amb vint anys de retard.

RAMON SISTAC

(Universitat de Lleida)

